

Ana Schnabl

Miha Pintarič: *Na poti v črno luknjo*.

Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2013 (Zbirka Kultura sožitja).

Kolumna je izbrani žanr časa. Ker je vsakomur dovoljeno imeti mnenje ali stališče – bolj ekskluzivno, kot se zdi, bolj premišljeno učinkuje – in je vsakomur dovoljeno javno legitimirati svoj okus, se je kolumnistika nevarno razpasla. Avtorji niso pozorni na to, kako zapisano argumentirajo, saj se lahko zlahka skrijejo za takšen ali drugačen subjektiven smoter, poleg tega pa k svojemu pisanju, ravno zato, ker izraža *samo* mnenje, niso odgovorno zavezani (tisti *samo* je srž problema). Kolumno lahko napiše vsak in prav tako jo lahko vsak, ki jo prebere, enako hitro pozabi. Bralcem, ki stremijo k intelektualnemu naporu, kolumnistika le redko zadosti, od *stolpca* navsezadnje ne moremo pričakovati več kot nekaj zabavnejših paberkov in še kak sklep.

Nekoliko drugače je z esejem, tem razmišljenim vrtinčenjem *par excellence*, ki ga je na našo srečo utemeljil velikodušni Michel de Montaigne. Esej od pisca zahteva več pisateljske treznosti in volje do občega referenciranja, več ljubezni in sposobnosti za argumentacijo, več pozornosti, namenjene protislovjem (kar pa ne pomeni nujno, da si pisec vsako protislovje želi razrešiti) in tudi imaginativne moči. Esej je manj dostopen zlasti zato, ker zahteva delo, ker se mora pisec bolj poglobiti v sam predmet, ne pa toliko sam vase.

Takšen je zapovedani antagonizem obeh besedilnih zvrsti. Obstajajo pa avtorji, ki si to razmerje upajo preseči, ga spremeniti ali celo zavreči – ne nujno njim samim v prid. Za takšnega nesporno velja Miha Pintarič, profesor starejše francoske književnosti na Filozofski fakulteti v Ljubljani. V zbirki že objavljenih (zlasti v slovenskih časnikih in literarnih revijah) in še nikoli objavljenih kolumn in esejev *Na poti v črno luknjo* razgibava svojo sposobnost za kolumnistični *punch-line* in jo cepi v eseju ter v kolumno, ta marsikdaj žalostni in mimobežni žanr, uvaža velike teme, ki jih razdre v razmeroma kratkem času (v kratkem zapisu, seveda).

Pintaričeva besedila so posebne rože. Zanje je značilno, da bralca v razmislek o veliki splošnočloveški težavi zapeljejo na ljubezniv način, ne da bi se zataknili v raznih oblikah diskriminatornega obsojanja, iskanja krivca ali v neprizadeti družbeni analizi. Pintarič je opazujoči ocenjevalec, hkrati pa sodelujoči grešnik, zato je njegov diskurz potopljen v pomirjujoči "mi", ki mu nikakor ne gre očitati množinskega zakrinkavanja ali sprenevedanja (nase navzeti slabosti večine, da bi ohranil simpatije večine). To je v povodnji sramotilnega in kritičnega pisanja izjemno dobrodošlo, celo osvežujoče. Za Pintaričevo pisavo stoji galantna ideologija – ali ideologija galantnosti – "smeha in solz" (brez sperme, saj sicer ne bi bil galanten), v katero se steka zlasti pripoznavanje lepše rezine humanosti, naše sposobnosti za ljubezen in prijateljstvo, naše kapacitete za dostojanstvo in našega gnanja za svobodo. Tako se mu v eseju *Usmiljenje* zapiše: "Tudi pri prvih negotovih korakih v novem-starem svetu nas bo moral nekdo držati za roko, ne da bi nas vodil, le da bi nam bil v oporo. Kdo? Morda angel. Morda. Morda pa samo usmiljena duša, ki je bila pred nami rešena navideznosti ali se ni nikoli skrivala za njo. Takšna, ki ne razume logike zmagovalcev, ampak le logiko ljubezni in usmiljenja. Takšna, ki ve, da pomeni razmišljanje, kako je resnična zmaga samo v tem, da premagaš še zmago samo oziroma njen pojem, morda le ujetost v lastno zanko in ne preseganja starih kategorij. Kajti usmiljenje je brezpogojno, je misterij, pred katerim ljudje najpogosteje ostanemo brez besed."

Če bi bila tovrstna velikodušnost vsa vsebina in ves naboj Pintaričevih besedil, slednja ne bi sodila v nikogaršnji čas, še najmanj v našega, ki ne sme biti viharšiško brezumen, saj bi ga zgodovina zgazila do nerazpoznavnosti; k sreči pisatelj ve, da do izrazitve ali uresničenja "občečloveškega potenciala" venomer pride prek številnih zdrsov, neuspehov, krutosti in nečimrnosti. Ker je s temi temami nehvaležno rokovati resnobno, saj lahko hitro zapadejo v moraliziranje ali lepodušniško izključevanje, jih Pintarič v svojih esejih obravnava s humorjem in ironijo, s priznanjem, nikoli pa zlohotno ali z naveličanim cinizmom. Kadar se Pintaričeva misel spotakne ob kaj neprijetnega, se bo bralec spotaknil ob duhovito domisljico, skozi katero navadno izstopita razorožujoča nekonsistenca in paradoksalnost našega življenja in hotenja. Skozi humor izstopa človekova shizma: najprej se bomo nasmehnili ali krohotali, se v krohotu nežno ovedeli, naposled pa, kot bi dejal Henri Bergson, dosegli določeno stopnjo ravnodušnosti do problema. Pintarič se smeji z nami, ne nam, kar na samosvoj način pojasni tudi v eseju *Ironija ali svoboda med breznom in nihalom*: "Bog je torej agnostik (namreč v Rimu in še kje na zahodu, ne pa v Zagorsku oziroma Sergijevem Posadu ali še celo kje drugje), in

to v pristnem pomenu besede, ne v prikrojenem, v katerem ta izraz v nam bližjih kulturnih okoljih uporablja človeški rod. Kajti ironija je biblična in precejena skozi razsvetljensko cedilo. Bog jo je ustvaril na račun človeka, ta pa jo je z lučjo razuma doumel in uporabil. Kakor vedno se je pozabil zahvaliti, pa bi se moral, saj mu je ironija prilepila obliž na marsikatero grenko izkušnjo. Kdor ne verjame, naj pogleda čez plot.”

V svojem “intelektualnem nomadstvu”, za katerega je literatura idealen teritorij tveganja, se Pintarič obregne ob najrazličnejše teme, nekaj jih pretendira po zgodovinskosti, na primer revolucija (*Kdo bo ukradel naslednjo revolucijo?*), svoboda (*Na koncu je vse prisposodba. Esej o otroštvu*), literatura in jezik (*O interaktivni poeziji in Štirje esejski*). Kakor se za esejistiko spodobi, si Pintarič za demonstracijo teme izbere majhen, marginalen problem ali fenomen (viteške podveze ali prebivalce ljubljanskega Barja, recimo), s katerim nas vpelje v razmišljujoče razreševanje. Enako očarljiv je njegov eruditski slog, besedila so izjemno informativna (težko najdemo človeka, ki bi vedel več o srednjeveški francoski književnosti in bi jo naredil privlačno tudi sodobnemu nepotrpežljivemu bralcu), referencialno bogata in razgledana. Da sem zgoraj uporabila glagol 'obregniti', pa seveda ni naključje: prav tu se zarisuje osrednja pomanjkljivost Pintaričeve pisave, ki mestoma spodmakne njeno velikopoteznost. Gre za vprašanje izčrpavanja tematike in argumentacijske gradacije. Ker je večina esejev krajšega diha, se njihov razmislek zatika v elipsah (argument razpade ali pa v celoti izpade) in v že prej omenjenem kolumnističnem menjenju. Z občasnimi izleti v izgotovljenosti subjektivnih stališč ni narobe nič, tudi to je domovinski postopek esejistike, vendar problem nastane tedaj, ko se masa ne dovolj razvitih subjektivnih stališč avtorja zaplete v kolizijo s subjektivnimi stališči bralca. Težko pričakujemo, da bo takšen trk povrgel kaj več od konflikta menjenj, zato je od avtorja eseja pričakovati, da bo izbrano problemsko poglavje razprl dovolj natančno, navsezadnje je ubožno prepričevati prepričane. Ker se večina Pintaričevih esejev skozi temo sprehodi mimogrede in ker jih je – pa naj se sliši še tako banalno – veliko, so bistveno šibkejši in bolj nezavezujoči, kot bi lahko bili, ter se nevarno približujejo utrinku kolumnistike. Njihov argumentacijski domet je lahko odrezav in hermetičen; ker veljajo za eseje, bi od besedil pričakovali karseda tekoče napredovanje, četudi vitičasto in takšno, ki ne bi porodilo rezultata. Avtorjevo nagnjenje poantirati (njegove poante so, kot omenjeno, humanistične) je potemtakem močnejše od zmožnosti potapljanja v predmet.

Če se vrnem tja, kjer sem začela, namreč pri razmerju med kolumno in esejem, lahko sklenem, da so Pintaričeva besedila iz zbirke *Na poti*

v črno luknjo prejkone kolumne; izvzemam besedila *Kdo bo ukradel naslednjo revolucijo*, *Ironija ali svoboda med breznom in nihalom*, *Kaj ima "I feel Slovenia" skupnega s hlačno podvezo?* ter *Esej o otroštvu*, ki se objektu razprave predajajo scela. Njihov položaj v kontekstu knjižne izdaje je zato, milo rečeno, čuden. S Heglovimi besedami: niso ne krop ne voda. Ne pustijo okusa in se ne zarijejo v spomin, čeprav bi se vsaj z izbiro diskusijske lege morali. Njihov spekulativni potencial je velik, vendar ga neučakanost vseskozi pobija. Spekulacija se želi avtorizirati tako, da postane trditev, še preden si je za to zagotovila zadostno ozadje. Morda se zdi ozadje zadostno avtorju, ne pa tudi bralcu. In ta razkorak mora dober esej, če noče biti zgolj kolumna, vselej upoštevati. Esej je samemu sebi podoben, kadar izzove konflikt mišljenja, ne zgolj odpor nekega posebnega mnenja. Esej vabi k repliki, kolumna pa slej ko prej zaide iz polja razprave.